

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АГРОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ

Пахомова Т. О., д. пед. н, професор; Піддубцева О. І., аспірантка

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

paho571@gmail.com; poddubtseva@ukr.net

Ключові слова:

професійне спілкування, стилі мовлення, термін, агроном, іноземна мова (за професійним спрямуванням).

У статті охарактеризовані поняття “професійне спілкування” та “іншомовне професійно орієнтоване спілкування”. Названі основні форми усного та писемного спілкування агрономів. Розглянуто офіційно-діловий, науковий та розмовний стилі спілкування. Визначені лінгвістичні особливості іншомовного професійно орієнтованого спілкування агрономів для різних стилів професійно орієнтованого мовлення.

PECULIARITIES OF TRAINING OF FUTURE EXPERTS OF AGRONOMIC PROFESSIONS FOR FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONALLY-ORIENTED COMMUNICATION

Pakhomova T. O., PhD in Pedagogy, Professor; Piddubtseva O. I., Postgraduate student

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Key words:

professional communication, the styles of foreign language speech, term, agronomist, foreign language for specific purposes.

The article describes the peculiarities of training of future experts of agronomic professions for foreign language professional communication. The concepts of "professional communication" and "foreign language professionally-oriented communication" are considered. The foreign language professionally-oriented communication is determined as a process of specialists' interaction, which is defined by the needs of their common professional activity and takes place in such linguocultural society, where the main means of communication is not native language at least to one of the communicators. An analytical model of the structure of a foreign language professionally-oriented communication is presented. It has such components: subjects of the communication, needs and motives of subjects of the communication, aims, methods and communication's strategies, the professional sphere, texts, results. The main forms of oral and written agronomists' communication are indicated. The main oral forms are dialogues, discussions, conversations, meetings, monologues, talks, briefings, presentations. The main written forms are business correspondents, papers, notes, messages in social apps. The main styles of foreign language speech are determined that are used by agronomists during the fulfilment their job description. The linguistic peculiarities of foreign language professionally-oriented agronomists' communication for different speech styles are defined.

Постановка проблеми

Професійна діяльність майбутнього агронома вимагає високого рівня професіоналізму, освіченості, професійної культури. Звідси головним завданням закладів вищої аграрної освіти є забезпечення висококваліфікованої підготовки фахівців спеціальності 201 «Агрономія». Одним з пріоритетних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх агрономів є формування в них професійно значущих якостей, зокрема комунікативних, оскільки комунікативна діяльність допомагає виконувати свою професійну функцію ефективно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців різних спеціальностей займалися багато вітчизняних (К. Вишневецька, Л. Гапоненко, І. Гладун, О. Зеліковська, А. Ковальчук, С. Козак, С. Коновальчук, І. Корнева, А. Кузнецов, Т. Лозбень, Н. Логутіна, О. Резван, Н. Саєнко, Л. Сподін та ін.) та іноземних учених (Р. Арнон, Р. Де Беаугранде,

Л. Бімер, Г. Грослінг, І. Вард, Т. Хатчінсон, А. Вотерс, Дж. Річардс), зокрема аграрних спеціальностей – С. Амеліна, Л. Барановська, Г. Берегова, К. Богарирьов, З. Дзюбата, Н. Зуєнко, А. Кучер, О. Лазарев, О. Литвинова, Ю. Ніколаєнко, О. Резунова, К. Якушко та інші.

Попри той факт, що дослідженням особливостей іншомовного професійно орієнтованого спілкування фахівців різних спеціальностей займалися багато українських та закордонних учених, питання лінгвістичних особливостей іншомовного професійно орієнтованого спілкування агрономів не можна вважати достатньо вирішеним.

Метою статті є аналіз особливостей іншомовного професійно орієнтованого спілкування агрономів, тому до основних завдань цієї статті належать: 1) аналіз понять “професійне спілкування” та “іншомовне професійно орієнтоване спілкування”; 2) виділення провідних форм іншомовного професійно орієнтованого спілкування агрономів; 3) охарактеризувати основні стилі іншомовного мовлення агрономів.

Виклад основного матеріалу

Невід'ємною частиною фахової діяльності агронома є професійно орієнтоване спілкування. У педагогічній літературі професійне спілкування трактують як «комунікативну діяльність, яка характеризується досить високим ступенем формалізації» (В. Зигерт, Л. Ланг), як «систему прийомів і методів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань професійної діяльності» (А. Щербов), як «специфічний вид діяльності» (Г. Андреева, А. Леонтьев, Б. Ломов), як «засіб професійної діяльності сучасних професій» (А. Мудрик) і як «офіційний контакт зі зворотним зв'язком» (В. Сементовська).

Т. Боєва, Е. Комарова, О. Трегубова розглядають професійно орієнтоване спілкування з точки зору обміну професійно значущою інформацією й визначають його як «спілкування в процесі трудової діяльності людей, які об'єднані єдиною професією і мають відповідну підготовку, яка забезпечить наявність загального фонду професійно значущої інформації» [2, 106].

На нашу думку, іншомовне професійно орієнтоване спілкування – це явище, що об'єднує риси професійно орієнтованого й іншомовного спілкування та здійснюється засобами іноземної мови. Підтвердженням цьому є визначення, які надають науковці у своїх дослідженнях. Так, Ю. Ніколаєнко наголошує на тому, що «професійне спілкування в іншомовному середовищі є процесом взаємодії фахівців, який зумовлюється потребами їхньої спільної професійної діяльності і відбувається у такому лінгвокультурному соціумі, де основним засобом спілкування виступає нерідна хоча б для одного з комунікантів мова» [3]. За А. Зінченко, іншомовне спілкування для майбутніх аграріїв полягає в уміннях «трансляції намірів як інструменту комунікації» у межах загального професійно орієнтованого спілкування [4]. Відповідно, професійно орієнтоване спілкування можна розглядати як обмін інформацією за допомогою різних знакових систем із залученням екстралінгвістичних сигналів та знань про культурні особливості етносу [4]. Л. Гапоненко визначає іншомовне професійно орієнтоване спілкування як «міжособистісну взаємодію у сфері інформаційно-пізнавального контакту, яка передбачає взаємообмін інформацією на основі зворотного зв'язку з урахуванням можливостей пізнавального й емоційного впливів на співробітників, котрі здійснюються на базі поведінкового етикету носіїв іноземної мови» [1].

У своєму дисертаційному дослідженні Ю. Ніколаєнко запропонувала аналітичну модель структури професійного спілкування в іншомовному середовищі майбутніх фахівців аграрної сфери, яка включає такі компоненти: суб'єкти спілкування – представники певної професії, об'єднані спільною діяльністю; потреби та мотиви суб'єктів спілкування; цілі – загальна мета професійного спілкування, яка полягає в організації і оптимізації спільної діяльності, та особисті цілі суб'єктів; засоби і стратегії спілкування, вибір яких зумовлюється комунікативною ситуацією та індивідуальними особливостями партнерів; професійна сфера – набір тем, пов'язаних із взаємодією людей у різних галузях

економіки під час виконання ними професійних обов'язків; тексти – відрізки усного чи писемного мовлення, які обмежуються тематикою професійної сфери; результат – реалізація цілей суб'єктів спілкування [3].

У своєму дисертаційному дослідженні К. Якушко розуміє іншомовне спілкування студентів аграрних університетів технічних спеціальностей не лише як використання в мовленні лексико-граматичних структур певної іноземної мови (Ю. Ніколаєнко), а й «урахування невербальних засобів комунікації» (О. Вовк), «комунікація за допомогою символів-знаків» (А. Волков), «соматичні переваги майбутніх аграріїв» (Н. Грабовський), «лінгвосоціокультурна компетенція» (Л. Єрмакова), «діалог текстових особливостей» (Г. Малетске) тощо. С. Барсук підкреслює той факт, що іншомовне професійно орієнтоване спілкування регламентується нормами офіційної взаємодії та посадовими стосунками [4].

Іншомовне професійно орієнтоване спілкування агронома залежно від того, які завдання стоять перед ним, може протікати в різних формах – усній чи писемній. До форм усного професійно орієнтованого спілкування агронома ми відносимо діалоги, дискусії, бесіди, наради, монологи, засідання, переговори, брифінги, пресконференції, презентації, прийоми з особистих питань, телефонні розмови. До писемних форм – ділову кореспонденцію з представниками різних аграрних фірм, доповіді, нотатки, візитки, повідомлення в соціальних додатках (Messenger, WhatsApp, Viber, Telegram або Skype).

Під час виконання своїх професійних обов'язків агроном спілкується з багатьма людьми з різних питань, використовуючи при цьому різні стилі мовлення, а саме: офіційно-діловий, науковий та розмовний. Кожен з цих стилів має свої граматичні, синтаксичні та лексичні особливості. У нашому дослідженні ми розглянемо їх докладно.

Насамперед агроном використовує офіційно-діловий стиль під час ділового листування із сільськогосподарськими підприємствами, фірмами й організаціями для налагодження співпраці або вирішення нагальних проблем. Для цього стилю є типовими такі ознаки, як офіційність, документальність, стабільність, стислість, гранична чіткість висловлювання, висока стандартизація значної частини висловів, сувора регламентація тексту, точність, однозначність формулювань, зрозумілість, мовні штампи та кліше. До граматичних особливостей цього стилю відносять вживання дійсного (Indikativ), умовного (Konjunktiv II) та наказового (Imperativ) способів; уживання займенників першої та третьої особи множини. Для цього стилю є типовими прості синтаксичні конструкції. Офіційно діловий стиль має свою офіційно-ділову лексику, але вона не є особливо численною. Під час ділового листування з представниками аграрних фірм з приводу замовлення нового обладнання, добрива або насіння, у текстах використовується фахова лексика. Варто зазначити, що колорит офіційності формується не лексикою, а стабільною композицією тексту. У текстах

відсутня емоційно-експресивна лексика і будь-який прояв індивідуальності автора; обмежена синонімія.

Науковим стилем часто користуються в аграрному дискурсі, його використовують під час усного або писемного спілкування з колегами та підлеглими на професійні теми. Зазвичай такий вид спілкування відбувається на конференціях, симпозіумах, семінарах. Основними стилістичними ознаками наукового стилю є інформативність, понятійність і предметність, об'єктивність, логічна послідовність, узагальнення понять, однозначність, точність, лаконічність, доказовість, переконливість, аргументація, пояснення причинно-наслідкових відношень, висновки. Традиційно виокремлюють три підстили наукового стилю: власне-науковий (дисертації, монографії, статті, наукові доповіді тощо), тексти якого покликані пояснити наукову ідею агроному; науково-популярний (нариси, статті, лекції тощо), жанри якого адресовані широкому загалу для якомога більшого ознайомлення людей із досягненням науки; науково-навчальний (підручники, посібники, лекції тощо), мета текстів якого – донести систему знань до агронома на певному етапі його наукового та освітнього розвитку.

Для аграрних текстів наукового стилю є характерним безособовий і предметний виклад матеріалу, використання пасивного стану, номінальний стиль, домінування третьої особи однини дієслів. Під час спілкування частіше вживаються такі частини мови, як дієслово та іменник. Дієслова переважно представлені в третій особі однини, рідше в першій особі множини для передачі множини авторів, іноді вживається ввічлива форма звертання, усі інші форми дієслів не є вживаними в цьому стилі. Для передачі цитат використовують умовний спосіб (Konjunktiv I), але чим більш наукового спрямування набуває текст, тим менш вживаним стає умовний спосіб. Майже всі тексти різних підстилів утворені в дійсному способі (Indikativ). У німецькомовних текстах аграрного спрямування застосовуються модальні дієслова, а також модальні інфінітивні конструкції. Для вираження можливості або необхідності найчастіше застосовуються модальні дієслова «können», „müssen“ та „sollen“. Для негативного або обмеженого зображення певного явища або процесу використовується модальне дієслово «dürfen». Лише в текстах науково-популярного підстилю можна спостерігати високу частотність використання модального дієслова «wollen» для висловлювання бажання або вираження власної позиції. Модальні інфінітивні конструкції застосовуються для вираження можливості або необхідності, найчастіше вживається пасивна конструкція з «sein+zu+Inf». Крім того, для наукового стилю є частотним використання пасивного стану. Типовою ознакою усіх підстилів є номінальний стиль. Іменники дуже часто зустрічаються в текстах аграрного спрямування. Віддієслівні іменники, утворені від перехідних дієслів та суфіксів *-ung* (*die Verdunstung; die Atmung; die Einlagerung*), є часто вживаними, а іменникові інфінітиви на *-en* не є поширеним явищем. Для уточнення та визначення іменників широко

використовуються означення. Вони виступають засобом мовної економії та є додатковим показником номінального стилю, що, як зазначалось вище, є характерним для цього стилю мови. Як означення, часто вживається родовий відмінок (*Sprossknolle der mehrjährigen Kartoffelpflanze; die Größe der Knollen*), а поширені означення мають дієприкметник I (*tiefliegende Knospen; die ausreichende Luftzirkulation*) або II (*ein biologisch geführter Bauernhof; der kompostierte, von den Tieren erzeugte Mist*). У текстах аграрного спрямування прикметники вживаються для мовного та змістовного ущільнення, вони створюють змістовні уточнення, а також завершеність, що також характерно для наукового стилю текстів аграрного спрямування. Також аналіз німецькомовної аграрної наукової літератури показав, що для літератури цього стилю є типовим низька частотність використання займенників.

Крім граматичних особливостей сільськогосподарських текстів наукового стилю, є синтаксичні особливості. По-перше, варто відзначити довжину речення. Зазвичай речення складносурядні або складнопідрядні, висока частотність застосування сполучників та другорядних речень для пояснення складних явищ та зв'язків. По-друге, у наукових сільськогосподарських текстах найчастіше використовують відносні підрядні речення (Relativsätze) та сполучникові підрядні речення (Konjunktionalsätze). У текстах власне наукового підстилю спостерігається висока частотність підрядних речень часу та умови (Temporal- und Bedingungsätze). Стильовою ознакою публікацій науково-популярного підстилю є використання прислівникових підрядних речень (Adverbialsätze). По-третє, для текстів з питань сільського господарства є типовим використання засобів міжфразового зв'язку, що є сигналами логічного поєднання. У Омом виділяє найчастіше вживані сполучники (*weil; da; so dass; obwohl; um...zu; sondern*), прислівники (*nämlich; folglich; jedoch; anderseits*), прийменники (*bei; wegen; aus; mit; trotz; zu; für; durch, vor, nach*) та звороти (*aus diesem Grund; im Falle; zu diesem Zweck; mit Hilfe von; durch den Einsatz*), що використовуються як засоби міжфразового зв'язку в реченнях усіх типів.

Також виокремлюють лексичні особливості німецькомовних сільськогосподарських текстів наукового стилю. По-перше, насиченість мови термінами і термінологічними словосполученнями. Терміни, що використовуються агрономами під час спілкування, можна розділити на загальноновживані, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни. Загальноновживані терміни – це терміни, які однаково використовуються майже в усіх сферах діяльності фахівця (*der Ertrag; die Quelle; der Markt; das Merkmal*). Ці терміни становлять основну частину мови аграрного дискурсу. Вони вживаються в повсякденному, загальновідомому сенсі, тому прості і загальнозрозумілі. Особливістю міжгалузевих термінів є те, що їх можна зустріти або в споріднених, або у віддалених сферах діяльності фахівців (*das Getreide; die Radlast; die Mälzerei; die Brauerei; der Stickstoff; der Getreidespeicher; die Schädlinge*). Але найбільшу складність створюють так звані вузькогалузеві або

спеціальні терміни – вони вживаються лише в одній галузі науки. У межах певної науки, у нашому випадку агрономії, їх існує велика кількість відповідно до величезної кількості об'єктів і предметів наукової та професійної діяльності фахівця (*die Ernte; die Aussaat; die Silierung; der Kleegrass; das Freiland; die Triebspitze*). Для них характерна однозначність та нечленованість структури багатокомпонентних термінів. По-друге, вживання науково-технічної фразеології. Під час іншомовної професійно орієнтованої комунікації агрономи часто вживають стійкі словосполучення (*in der Lage liegen, zur Verfügung stehen, in diesem Zusammenhang, eine schlagende Bedeutung erhalten, eine bedeutende Rolle einnehmen, in Erwägung ziehen*), слова та словосполучення для послідовного та логічного зв'язку окремих елементів тексту (*einerseits, aufgrund, zentrale Punkt, auf der Basis, nach dem Befund, konsequenterweise, nach dem Befund*), слова, які свідчать про ступінь вірогідності (*deutlich, direkt so, sicher, eben, nicht einschließlic, unbesprechen, bestimmt, natürlicherweise*), об'єктивність наведеної інформації (*erheben, beweisen, behaupten, finden, überlegen*) та абсолютність тверджень (*mit Bewusstheit, mit Sicherheit*). По-третє, використання скорочень та аббревіатур. Для писемного професійно орієнтованого спілкування є характерним вживання таких скорочень та аббревіатур, як акроніми (*AG – Arbeitsgemeinschaft – спілка працівників; GEBA – Gemüsebau – овочівництво; DWD – Deutscher Wetterdienst*), апокопи (*Glc – Glucose – глюкоза; Öko-Produkte – Ökologische Produkte – екологічно чисті продукти; Biogas – biologische/biochemische Gas – біологічний/біохімічний газ*) та контамінації (*GaLaBau – Garten- und Landschaftsbau – дизайн ландшафту та саду; GefStoffV – Gefahrstoffverordnung – закон про використання шкідливих речовин*). Крім того, у текстах можна зустріти графічні скорочення, що слугують для позначення мір, одиниць або величин: *kg – Kilogramm; mm – Millimeter; km – Kilometer; cm – Zentimeter; qm – Quadratmeter*. До цієї групи належать також такі скорочення, як *d.h – das heißt; z.B. – zum Beispiel; usw. – und so weiter; i.D. – im Durchschnitt*.

Також у своєму спілкуванні агроном використовує розмовний стиль, основна функція якого – це обмін думками між двома або більше мовцями для з'ясування виробничих чи побутових стосунків. На відміну від наукового та офіційно-ділового стилів він функціонує тільки в усній формі. Для нього є характерним вживання емоційно-експресивної лексики (жаргонізмів, професіоналізмів, просторічної лексики, діалектизмів, фразеологізмів). Синтаксичні структури прості, речення переважно короткі. До граматичних особливостей відносять вживання дійсного, умовного та наказового способів дії; займенників *ich, wir*; модальних дієслів.

Висновки та перспективи дослідження

Отже, іншомовне професійно орієнтоване спілкування агрономів пов'язано з трьома стилями, а саме: офіційно-діловим, науковим та розмовним. Кожен з цих стилів має свої граматичні, синтаксичні та лексичні особливості. Для офіційно-ділового стилю є характерні такі ознаки: суворе регламентування тексту, точність, однозначність формулювань, зрозумілість, мовні штампи та кліше; вживання дійсного (Indikativ), умовного (Konjunktiv II) та наказового (Imperativ) способів; вживання займенників першої та третьої особи множини; прості синтаксичні конструкції. Для наукового стилю – безособовий і предметний виклад матеріалу, використання пасивного стану, номінальний стиль, домінування третьої особи однини дієслів; складні синтаксичні конструкції; насиченість термінами, науково-технічною фразеологією, скороченнями та аббревіатурами. Для розмовного стилю – прості синтаксичні конструкції, вживання дійсного, умовного та наказового способів дії, модальних дієслів, переважають займенники першої особи однини та множини; насиченість мовлення емоційно-експресивною лексикою (професіоналізмами, жаргонізмами).

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні ефективних методів навчання іншомовного професійно орієнтованого спілкування на заняттях з іноземної мови зі студентами спеціальності 201 «Агрономія».

Література

1. Гапоненко Л. П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування: автореф. дис...к.пед.наук: 13.00.04 / Криворізький держ. пед. ун-т. 2003. 20 с.
2. Комарова Э. П., Боева Т. В., Трегубова Е. Н. Подготовка учителей иностранного языка к профессионально-ориентированному общению с учетом эмоционального фактора: организация деловых игр. *Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2002. № 2. С. 106.
3. Ніколаєнко Ю. О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін. пед. освіти і освіти дорослих. Київ. 2009. 21 с.
4. Якушко К. Г. Педагогічні умови формування професійно-орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2016. 232 с.